

Lucie Verachten, François Baptiste, Annelies Coenen

Metryki parafialne w Belgii : źródła do historii rodziny i nie tylko

Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego 3, 179-186

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Lucie Verachten

we współpracy z François Baptiste i Annelies Coenen
(Narodowe Archiwum Generalne w Brukseli)

Metryki parafialne w Belgii. Źródła do historii rodziny i nie tylko

Rejestracja urodzeń, małżeństw i zgonów: przedmiot zainteresowania Kościoła i władz świeckich

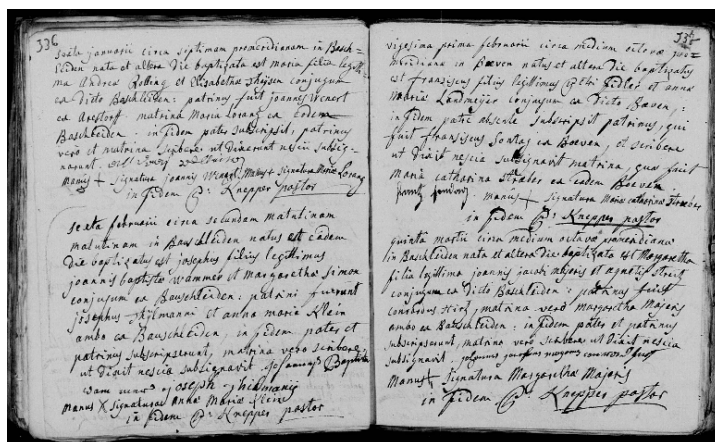
Metryki parafialne stanowią główne źródło informacji dla badaczy zajmujących się genealogią XVI-XVIII w. W sposób systematyczny tego typu rejestrację zaczęto prowadzić od połowy XVI w. Sobór w Trydencie (1545-1563) określił zasady rejestrowania chrztów i ślubów dla całego Kościoła katolickiego. Informacje zawarte w metrykach chrztów miały służyć przede wszystkim wykluczeniu pokrewieństwa między przyszłymi małżonkami. Wpis musiał zawierać imię dziecka, a także personalia jego rodziców i rodziców chrzestnych. Podobną genezę ma także rejestracja małżeństw. W przypadku zgonów i pogrzebów trudno określić motyw.

W XVI w. również władza świecka podjęła starania mające na celu zbieranie tego typu informacji. Kolejne inicjatywy królów francuskich oraz pary arcyksiążęcej Alberta i Izabelli zostały uwieńczone edyktem z 12 lipca 1611 r. Jego artykuł XX mówił, iż każdego roku kopia rejestracji metrykalnej powinna zostać sporządzona i przechowywana przez władze miejskie. Urzędnicy miejscy zostali zobowiązani do czuwania nad prawidłowym przebiegiem gromadzenia tych danych. W praktyce czynności te nie do końca zostały sprecyzowane. W 1752 r. namiestnik Karol Lotaryński powtórzył wspomniany XX artykuł.

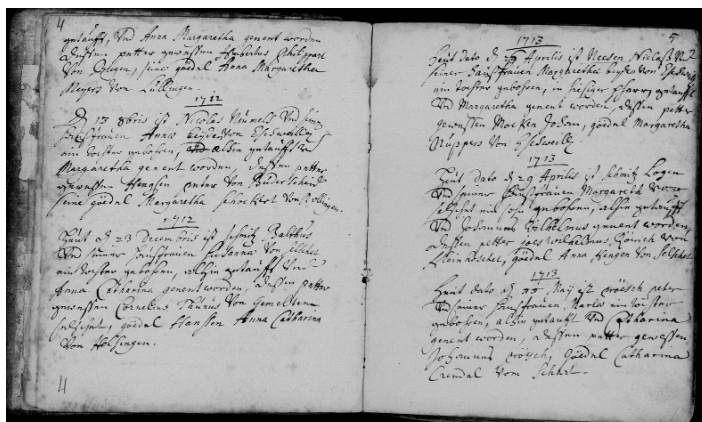
Dwa lata później, 6 marca 1754 r. Maria Teresa wydała dekret, w którym zobowiązała księży do sporządzania wiarygodnych duplikatów rejestrów parafialnych w ciągu 6 tygodni od zakończenia roku. Kary za niestosowanie się do tych zarządzeń

miały dodatkowo zmobilizować duchowieństwo do postępowania zgodnie z przepisami. Dnia 6 sierpnia 1778 r. został ogłoszony nowy edykt, w którym sprecyzowano warunki i formę prowadzenia tego typu rejestracji. Zapisy miały być ułożone chronologicznie, bez pustych linii pomiędzy. Wpisów chrztów i małżeństw miano dokonywać niezwłocznie po udzieleniu odpowiedniego sakramentu, w przypadku zgonu obowiązywał termin 24 godzin. Imiona miały być wpisywane w całości, bez żadnych skrótów. Akt podpisywał ksiądz oraz świadkowie. Duplikaty miały być odsyłane władzom prowincji.

Rewolucja francuska zmieniła całkowicie tę sytuację. Po rozdzieleniu kościoła od państwa wprowadzono cywilną rejestrację ruchu naturalnego. Akt z 20 września 1792 r. nałożył na urzędników cywilnych obowiązek rejestrowania urodzeń, małżeństw i zgonów.

Duplikat księgi ślubów parafii Boulaide (ob. Luksemburg, nad granicą z Belgią) z lat 1779-1793, k. 336-336v.

Duplikat księgi ślubów parafii Eschweiler (ob. Luksemburg, nad granicą z Belgią) z lat 1712-1797, s. 4-5.

Po aneksji południowych Niderlandów przez Francję rejestrację cywilną zaprowadził dekret z 17 czerwca 1796 r. Ustanawiał on trzy serie ksiąg, a ich duplikaty były przesyłane do poszczególnych dystryktów. Aby zapewnić ciągłość w gromadzeniu danych nakazano przysyłać metryki kościelne władzom cywilnym.

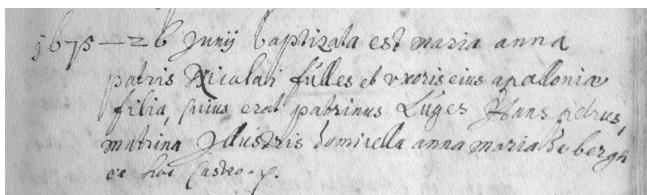
Po wprowadzeniu cywilnej rejestracji duchowieństwo nie zaprzestało prowadzenia metryk kościelnych. Okresem przejściowym był przełom XVIII/XIX w. Porównanie rejestracji kościelnej i świeckiej wykazuje kilka godnych odnotowania różnic. W niektórych okręgach rejestracji świeckiej akty nie były sporządzane od razu - wpisy odnotowywano w księgach metrykalnych!

Elementy treści zapisów metrykalnych

W okresie *ancien regime*, metryki chrztów, ślubów i pogrzebów sporządzano głównie po łacinie. Bardzo rzadko zdarzały się wpisy dokonywane w rodzimym języku. Duchowni przygotowywali zazwyczaj zapisy według standardowego formularza. W całym jednak okresie w zależności od regionu a nawet autora wpisów informacje zawarte w księgach mogły się zasadniczo różnić. Oprócz wymaganego minimum, pozostawiono dużo swobody co do wpisywanych treści.

Podczas synodów diecezjalnych w Cambrai i Mons w 1586 r. oraz Mechelen w 1607 r. postanowiono, że metryka chrztu powinna zawierać personalia ochrzczonego, jego rodziców i rodziców chrzestnych oraz dokładną datę ceremonii. W związku z tym, iż data urodzenia i chrztu mogły się różnić, biskup Brugii, Haudion Nicholas, postanowił, aby zapisywano obie daty. Edykt z 6 sierpnia 1778 r. potwierdził ustalenia Kościoła i zobowiązał duchownych do wpisywania miejsca, dnia i godziny narodzin, imienia i nazwiska ochrzczonego, imion rodziców i rodziców chrzestnych, a także daty chrztu. Do akt dziecka nieślubnego nie można było wpisać personaliów ojca, chyba że ten był obecny podczas ceremonii i wyraził zgodę na taki zapis. Oznaczało to legitymizację potomka. W akcie chrztu, status dziecka, tj. z prawego lub nieprawego łoża, był wyraźnie zaznaczany. W przypadku podrzutek odnotowywano miejsce oraz datę znalezienia.

Akt małżeństwa był podobny w swojej treści do kościelnej metryki ślubu. Sobór Laterański z 1215 r. wprowadził obowiązek trzech zapowiedzi, które powinny zostać ogłoszone w kościele, w trzy kolejne niedziele lub święta poprzedzające uroczystość. W wyjątkowych sytuacjach udzielano dyspensy od tego obowiązku.

Akt chrztu z parafii Reuland (ob. wieś w kantonie Mersch w Luksemburgu) z 1675 r. (Narodowe Archiwum Generalne w Brukseli, sygn. 1109, s. 17).

Zapowiedzi były zawsze odnotowywane w akcie (*proclamatis, tribus, bannis*). Sakrament małżeństwa był udzielany w parafii jednego ze współmałżonków, w większości przypadków w parafii narzeczonej. Przynajmniej dwoje świadków musiało być obecnych podczas ślubu i było zobowiązanych do podpisania aktu. W zapisie odnotowywano imiona małżonków, ich rodziców i świadków, zazwyczaj podawano także wiek, pochodzenie i zawód wszystkich wymienionych. Ponadto, niektórzy pastory odnotowywali: dyspensę w przypadku pokrewieństwa, informację o braku przeszkód w zawarciu związku lub zapowiedzi.

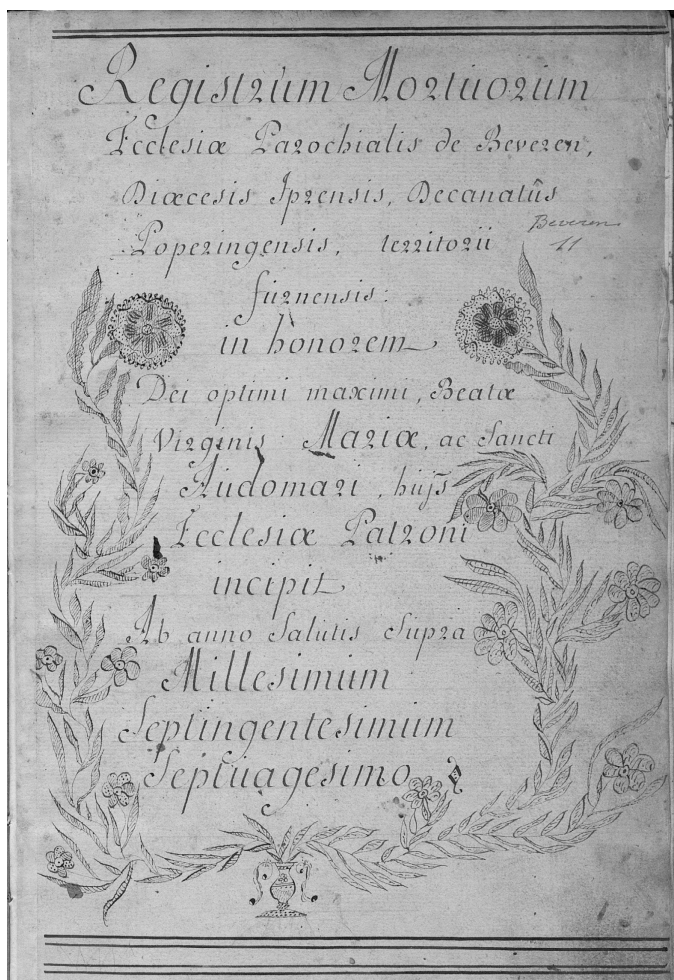
Sobór w Trydencie nie narzucił obowiązku rejestrowania zgonów i pogrzebów. W praktyce niektóre parafie prowadziły taką rejestrację zazwyczaj nie podając dokładnej daty wydarzeń. Obowiązek rejestrowania zgonów został wprowadzony w 1611 r. Biskup Brugii, Nicholas de Haudion, nakazał w 1644 r. zapisywać także zgony dzieci. W edyktach z 1754 r. i 1778 r. polecono wpisywać dane dotyczące: dnia i godziny zgonu, personaliów oraz zawodu zmarłego. W przypadku rejestracji prowadzonej przez pastorów często podawano także informacje o pogrzebie. W rezultacie, w rejestrach nie odnotowywano jedynie heretyków i samobójców. Wiele aktów zawierało także dodatkowe informacje. Niektórzy pastory podawali przyczynę śmierci lub szczegółowe informacje o miejscu pochówku.

Niezbędne informacje, które powinny znaleźć się w spisywanych aktach, ustalano stopniowo. Przez długi czas pastory mieli swobodę w decydowaniu, jakie dane powinny zostać odnotowane. W okresie gdy nazwiska nie były jeszcze w pełni ukształtowane wpisywano je na różne sposoby. W konsekwencji to samo nazwisko mogło mieć różną formę w poszczególnych aktach. Z kolei imię było bardzo często latynizowane.

Niektórzy duchowni wykorzystywali prowadzoną przez siebie rejestrację do zapisywania dodatkowych treści o różnym charakterze. Krótkie notatki zawierają unikatowe informacje o życiu codziennym lokalnej społeczności lub spostrzeżenia odnoszące się do ważnych wydarzeń.

Zbiór metryk kościelnych zachowanych w Archiwach Państwowych

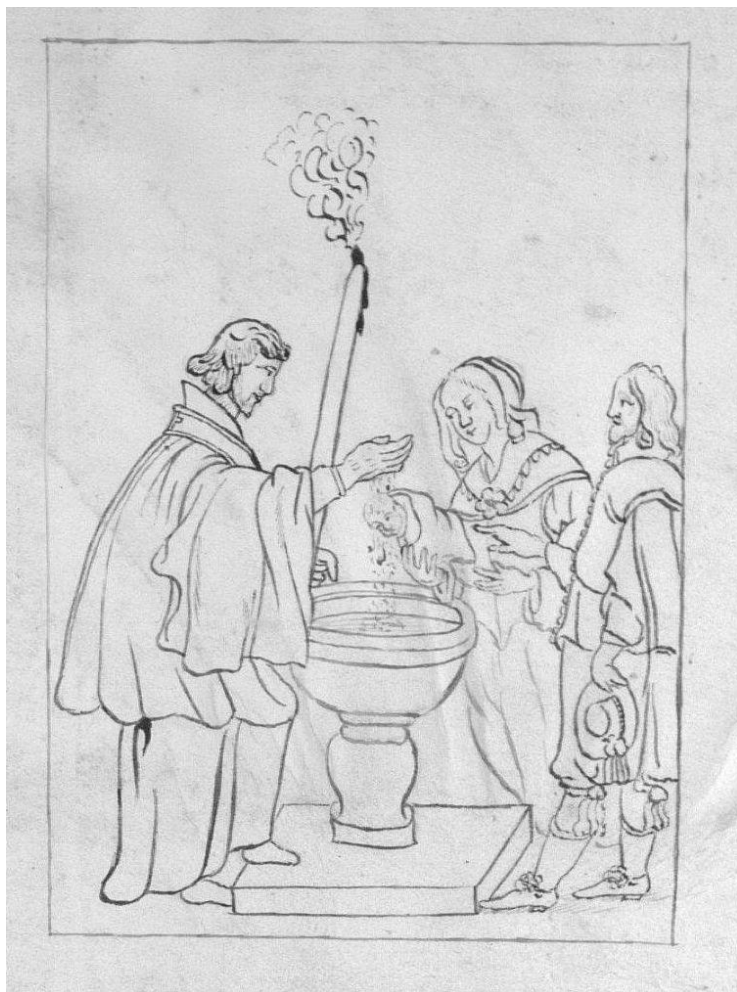
Dekret z 20 września 1792 r. (wszedł w życie 17 czerwca 1796 r.) zaprowadził rejestrację cywilną ruchu naturalnego. Wówczas rozpoczęła się także dyskusja na temat zabezpieczenia starych metryk kościelnych. W 1856 r. minister sprawiedliwości Belgii (niepodległa od 1830 r.) powziął decyzję, że rejestracja kościelna powinna zostać zabezpieczona w prowincjonalnych archiwach państwowych. W latach 1926-1937 okólnik z 24 grudnia 1856 r. był powtarzany kilka razy przez ministra sprawiedliwości oraz ministra spraw wewnętrznych. Instrukcja była jednoznaczna: stare metryki kościelne powinny zostać zdeponowane w archiwach państwowych; nie regulował jednak prawa własności ani nie zawierał interpretacji dekretu z 20-25 września 1792 r. Kwestia własności i związane z nią zagadnienia magazynowania metryk kościelnych zostały ostatnio podniesione przez Senat w debacie na temat działalności archiwów w Belgii. W ramach akcji digitalizacji dokumentów Archiwa

Karta tytułowa księgi zgonów parafii Beveren-IJzer (ob. wieś w prowincji Flandria Wschodnia) z 1770 r. (Narodowe Archiwum Generalne w Brukseli, sygn. 120, s. 1).

Państwowe podjęły wysiłki mające na celu zgromadzenie kompletnej kolekcji metryk kościelnych z obszaru całej Belgii. Pomimo powtarzanych dyrektyw i działań Archiwów w zebranym materiale wciąż są luki. Zgromadzenie jak najpełniejszego zasobu źródeł będzie stanowiło duże ułatwienie dla wszystkich badaczy.

W sumie zostało opisanych, a następnie poddanych digitalizacji około 25 tys. parafialnych ksiąg metrykalnych. W procesie digitalizacji pierwszeństwo miały unikaty, w przypadku ich braku digitalizowano duplikaty.

Akt chrztu w parafii Reuland (ob. wieś w kantonie Mersch w Luksemburgu) z 1675 r. (Narodowe Archiwum Generalne w Brukseli, sygn. 1109, s. 17).

Dostęp do parafialnych ksiąg metrykalnych

W trakcie realizacji projektu digitalizacji wszystkie kościelne księgi metrykalne zostały ponownie szczegółowo opisane. Każda z nich została przeanalizowana strona po stronie, a informacje wprowadzone do bazy danych. Dzięki systematycznemu opisowi, odkryto nieznanne do tej pory egzemplarze. Rezultaty akcji zostały opublikowane na stronie internetowej archiwów państwowych, gdzie umożliwiono dwojaki wyszukiwanie. Z jednej strony znajduje się tam klasyczny inwentarz, który umożliwi umieszczenie opisu księgi lub jej części. Z drugiej, zezwolono na „systematyczne” wyszukiwanie ułatwiające badania genealogiczne. Dostęp do zasobów

Prænobilis Dominus Franciscus Antonius de
Roxas vexillifer in Inclytâ Legionè (cassa-
reâ Marchionis de priè et nobilis Dolla Be-
atrix Antonia, Stephana, Francisca, Josepha,
Margareta de prud'homme habita dispensati-
one a suis respectiue ordinariis in tribus bannerum
proclamationibus, et præstito libertatis iura-
mento contraxerunt inter se matrimonium die
3^a mensis Augusti 1731 coram Balckasare
Brafseur et Petro Thewais testibus, me infra-
scripto assistente
N. Kerpen pleb: Bruxell^o

Akt ślubu z Brukseli z 1731 r.
(Narodowe Archiwum Generalne, sygn. 121, s. 2 B).

66
Anno millesimo septingentesimo
octogesimo primo, die trigesima
Januarij, Hæc hora octava vespertina
mortua, sepulta est Anna Brigitta
Alia philippi Jacobi Bouclengier, et
Victorie Jande Velde. Anno ætatis quinti
Bernardus Franciscus par. A. d.
Ninove

Akt ślubu z parafii Ninove (ob. miasto w prowincji Flandria Wschodnia) z 1781 r.
(Narodowe Archiwum Generalne w Brukseli, sygn. 779, s. 60).

można uzyskać poprzez stronę Archiwów Państwowych (www.arch.be).

Obok tradycyjnej akcji inwentaryzowania zbiorów metrykalnych podejmowane są przez licznych wolontariuszy i organizacje inicjatywy, mające na celu systematyczne gromadzenie list nazwisk osób zapisanych w metrykach kościelnych. Rozpowszechnianie wyników tej pracy odbywa się na różne sposoby: jako limitowane edycje wydawnicze, w postaci książek, czy danych umieszczanych na stronach internetowych. Od 5 lat Archiwa Państwowe umożliwiają publikację wyników analiz poprzez wyszukiwarkę „Search person” (search.arch.be). Wyszukiwarka ta umożliwia dostęp do ok. 14 mln. osób wzmiankowanych w różnych dokumentach archiwalnych z XVI-XIX w. Obecnie trwają także prace nad kilkunastoma projektami związanymi z parafialnymi księgami metrykalnymi. Dlatego też liczba opracowanych danych stale rośnie.

Znaczenie kościelnej rejestracji metrykalnej zostało dostrzeżone już w XVII w., dlatego też w celu jej zabezpieczenia sporządzano duplikaty ksiąg. W XX w. dzięki zaangażowaniu Archiwów Państwowych możliwe było skierowanie znacznych środków na skopiowanie i zachowanie w dobrym stanie oryginalnych dokumentów. W połowie XX w. we współpracy z GSU (*Genealogical Society of Utah*), obecnie znanym pod nazwą *Family Search*, przeprowadzono na szeroką skalę akcję mikrofilmowania. W początkach XXI w. został uruchomiony program digitalizacji metryk. Z kopii tych można korzystać w czytelnich prowincjonalnych archiwów państwowych. Kolejnym krokiem będzie udostępnienie ich w wersji on-line¹.

(Tłum.: Piotr Rachwał, Dominik Szulc)

¹ Obecnie możliwe jest już przeglądanie 255 051 skanów ksiąg wszystkich serii ze 148 parafii belgijskich z lat 1588-1799 na <https://familysearch.org/search/image/index#uri=https%3A//api.familysearch.org/records/collection/1393332/waypoints> (dostęp: 11.11.2011).